

GONDOLATAJÁNDÉKOK KARÁCSONYRA

1. Ez a korszak is szerethető

Az emberiséget a kezdetektől kísérti az a gyanú, mintha a régi korok mindig is jobbak lettek volna a jelennél. Mintha a régi világ aranykorával szemben állna a jelen világ silánysága. Az ókori görög költő, Hésziodosz szerint a kezdeti aranykor, ezüstkor, bronzkor, majd a heroszok kora után érkezett el a legrosszabb, a vaskor. Öt nemzedékenként romlott a helyzet, s a költő a saját korát tartotta a legrosszabbnak. A Biblia teremtéstörténete is beszél arról, hogy a Paradicsom elvesztése után hanyatlott az emberek életkora: míg az első korok emberei több száz évig is éltek, a későbbi nemzedékekben hanyatlott az életerő a Paradicsomtól való távolság függvényében, majd eljutott napjaink silány 80-90 évére. S általában minden nagy vallásban van valami kezdeti aranykor, harmónia, ami már csak hanyatlik. Túl a nagyívű történelemértelmezéseken, ezt még a saját életünkben is megtapasztaljuk: már egy 18 éves azt mondja, hogy nem érti a 14 éveseket. Valahogy minden nemzedék felveti, hogy a régi korok voltak az „igaziak”, s „ezek a mai fiatalok...”

Nekünk sem nehéz rossznak tartani a saját korunkat. Károgó varjúk mindenütt. Károgják a hírekben, hogy mennyi rossz történik a világban, s érzékenyen beremegünk ezekre, hiszen az evolúció alatt a negatív, a veszélyes hírekre való figyelés életmentő lehetett. Károgó varjúk a tudományokban: minden napra jut valami ijesztő tudományos hír. Aszteroida, klímavészhelyzet, műanyagcunami... Pedig már Szent II. János Pál pápa feltette a kérdést: a tudósok csak negatív hírekkel szolgálnak? Hol vannak a tudós hitvallások, biztatások, jó hírek? Aztán károgó varjúk a közéletben: semmi nem jó, mindenki lop, kár fáradni, nem is lehet normálisan élni... Károgó varjúk a kommentekben, mindenben fanyalgók, verbális agresszorok, a szépet is megkeserítők... Kicsiben és nagyban károgó varjúk, életunt vérszívók, rosszkedvű ólomemberek. S mindehhez társulnak a belső károgó varjúink: a bűneink, betegségeink, a gyászunk, a bántalmazottságunk, az igazságtalan szegénységünk, a magányunk. Egyáltalán nem nehéz rossznak tartani a saját korunkat.

Talán sokakban él egy gyerekkori kép: amikor sok galamb összegyűlt egy helyre, s feljűk szaladtunk, a galambok felröppentek. Hogy élvezzi még egy gyerek is hatalmát, a nagyságát! *Karácsonykor az isteni Gyermeke szalad a károgó varjúk felé: a külső és a belső károgás felé is, s huss! képes szétröppenteni azokat.*

Amikor minden évben megünnepeljük Krisztus születését, akkor nemcsak Krisztus egykori megtestesülésére emlékezünk. Nemcsak Krisztust dicsőítjük. Hanem minden évet, minden korszakot is: lám, Krisztusnak ez az év is jó! Ő ezt is szerethetőnek tartja.

Mi kell ahhoz, hogy a jelen korszakot, a jelen életemet én is szerethetőnek tartsam? Mit kell levetkőzni, kiknek nem szabad hinni, hogyan kell látni? Hogyan lehetne a világpesszimizmusnak ellenállni, a saját búskomorságomon is túllépni? Én a csendes sétát javaslom. Lassan andalogni lakóhelyünk utcáján, belélegezni a friss, hideg levegőt, elcsendesedni a károgásoktól. Aztán keresztet vetni a templom előtt, megállni a betlehemesnél, tiszta szívvel nézni a karácsonyi fényeket. S ilyen ihletett állapotban adjunk

helyet a betlehemi Gyermeknek: Istenem, te szerethetőnek tartod ezt a kort is! Engedjük, hogy az isteni szikra, a kedves melegség, a tiszta gyöngédség elindítsa bennünk is a jelen kor iránti szeretetünket. Mennyi szép van ebben a világban! Mennyi szeretetet láthatok magam körül, családomban, közösségemben, barátaimban! Mennyi jószándékú igyekezetet fedezhetek fel még a sebzett emberekben is: bűnös, és hanyag, és iszik, és nehéz vele – de van kisebb-nagyobb mértékben tetten érhető jó szándék. S milyen jó lenni: még ha nincs is minden rendben az életemben, de akkor is jó élni. Jó ebben a világban is lenni. De kár lenne úgy meghalni, hogy nem szerettem élni. Hogy külső-belső károgás szétrágja a mai korszak, a mai nap, a mostani életem szeretetét.

Ha belegondolunk, nem rosszabb a mai világunk, mint a régieké volt. Voltak kemény birodalmak, háborúk, hatalmas népvándorlások, tizedelő járványok, korszakos ideológiák. A történelemben minden korszaknak megvoltak a maga keresztútjai. Minden korszak hőszinak ismerete a maga küzdelmeit, akik már kiharcolták a könnyebb utat a rákövetkező silányabb fiatalságnak. Ám a minden korszakban közénk látogató betlehemi Gyermek nem engedi, hogy jobbnak vagy rosszabbnak tartsunk egy korszakot, nem engedi, hogy csak bizonyos korokat tartsunk szerethetőbbnek. Minden világpesszimista borúlátással, belső komorságunkkal szemben, minden tényleg fájó testi-lelki-társadalmi sebeinken túl megdönthetetlenül hirdeti: ez a korszak is szerethető.

Én inkább akarok hinni a Gyermeknek, mint a külső-belső varjúknak. A Gyermek szelíd érkezése egyben a károgók szétrebbentése: igenis, ez a világ, ez a korszak, ez az életem szerethető. S nem is egyszerűen az emberi haladásra gondolok, a világméretű kommunikáció lehetőségére, az egyetemes emberi alapjogokra, a tudomány haladására, a szociális társadalombiztosításra, az erőszak kontrollálására, s nem is a polgári jólétünk eredményeire. A képlet nem úgy van: ha mindennel elégedett vagyok, akkor az élet szerethető, s ha nem, akkor nyomorúság, s akár el is dobható – hanem fordítva: az isteni Gyermek szerethetőnek tartja ezt a korszakot is, ezt az életemet is – innen induljon a hozzáállásom.

A minden korszakot meglátogató karácsonyi Kisdéd egyik nagy ajándéka ez: ez a korszak is szerethető!

2. A szegénység gazdagsága

Az ember testi-lelki lényként testi és lelki gazdagságra vágyik. Nincs ebben semmi rossz: hiszünk a teremtés jóságában, keressük a testi javakat és a szellemi kincseket. Nem gondoljuk egy ősi világpezzimista dualizmus mintájára, hogy a testi világ, a test élvezetei, javai, gazdagsága az mind csak rossz lenne. De nem gondoljuk egy materialista, hedonista, testközpontú szemlélet mintájára azt sem, hogy a szellemiség, az igényes esztétika, a lelki élet pusztán illúzió lenne. Az ember két világ polgára, mindkét világ a jó Istentől ered, *szabad akarnunk gazdagodni az istenadta javakkal mindkét világban*. Nem az a „hű, de nagy keresztény”, aki lenézi a világot, hanem aki úgy szereti, ahogy az Atya. Alapvetően szabad örülni az istenadta javaknak, élvezni az életet. Egy savanyú kereszténynél semmi sem taszítóbb. S Krisztusban is talán az egyik legvonzóbb tulajdonsága az volt, hogy szeretett élni, a természetet bámulni, gyerekekkel játszani, az emberekkel együtt enni, egy pohár bort meginni, s ezeken túl szeretett töprengeni, imádkozni, az Írásokat kutatni, szellemi vitát folytatni.

Bármennyire hiszünk a teremtés jóságában, bármennyire tartjuk jogosnak a testi és szellemi élet javainak igaz élvezetét – mégis homokszem került a gépezetbe. Mindkét síkon nem tudunk egyformán gazdagodni. A mindig szegény és éhes József Attila ezt így vallja meg:

„Sovány vagyok, csak kenyeret
eszem néha, e léha, locska
lelkek közt ingyen keresek
bizonyosabbat, mint a kocka.
Nem dörgölődzik sült lapocka
számhoz s szívemhez kisgyerek –
ügyeskedhet, nem fog a macska
egyszerre kint s bent egeret.”
(*Eszmélet, részlet*)

A költő valami igazán maradandó, igazán magas szintű bizonyosságot keres. Ezzel ő már túl van a „léha, locska lelkeken”, akik fecsegnek, üresen élvezik az életet, mindent liberális könnyedséggel vesznek. De túl van azokon a tudósokon is, akik a „kocka” bizonyosságát keresik csak, akik gazdagok a szaktudományukban, de valahogy a lelki gazdagságuk mégis hiányos. A világ persze szereti a „léha, locska lelkek” bulvárhíreit, sőt, az olcsó és giccses spiritualitást, a könnyed és ezoterikus vallásosságot, de a nagyobb bizonyosság már fejfájást okoz neki. S a világ megfizeti a „kocka” kutatását, az empirikusan ellenőrizhető eredményeket. *A költő egyszerre szomorúan, és egyszerre prófétai elhivatottsággal vallja: nem lehet egyszerre kint s bent egeret fogni*. Neki a nagyobb bizonyosságot ingyen kell keresnie, azaz szegényen.

Izgalmas módon az életszerető Krisztus is az evilági szegénységre helyezi a hangsúlyt. Már Betlehemben szegényen születik, egyszerű kétékezi ács volt, majd szegény tanító, még saját sírboltja sem lesz. Sokat beszél a mammon kísértéséről és az Isten országában való gazdagodás elsőbbségéről.

Ha kell választanom, hogy mitől leszek inkább boldogtalan, Krisztus és József Attila után vallom: inkább az anyagiakban legyek szegény, mint a lelki kincsekben. *A szellemi igénytelenség, a lelki nyomorúság inkább tesz boldogtalanná, mint az anyagi gazdagság vagy a testi jóllét.* Be kell látnunk: bármennyire elindulunk mindkét úton a gazdagodás felé, mégsem lehet kint és bent egyszerre gazdagodni. Még ha ennek a fájó miértjét nem is értjük pontosan (van a sötétségnek is misztériuma), kézzelfogható rossz példákat sajnos látunk. Látunk jó testű gazdagokat, akik „csödörök és kancák” (Tolsztoj) a maguk bujaságában. Látunk arrogáns gazdagokat, akiknek kicsit se fáj a luxus luxusra embertelen összegeket kiadni. Látunk pökhendi gazdagokat, akik lenézik a kultúra, a szellemi igényesség embereit. Persze nemcsak azokat fájó látni, akik jól menő üzletemberként elmerülnek az élvezetekben, hanem azokat a rendes polgári embereket is, akiknek nem nagyon hiányzik a magas szintű kultúra, a vers, a vallás, a rítus, a filozófia. A filozófus Kierkegaard fájdalmasan írja: számára egyszerűen szívszaggató látni azokat az embereket, akik nem jutnak el az igazi Én szintjére, akik egy „általános” emberi életet élnek, de nem a saját, legigazibb életüket.

A betlehemi Kisded istállóiban szegénysége egy *programot indít el* bennünk. Legyen elég, ami elég. Nyilvánvalóan egyetlen kormány, egyetlen párt sem fogja mondani: „emberek, akarjatok már szerényebben élni”, hiszen az állami vezetőktől mindig a többet várjuk. De legyen szabad kimondania a betlehemi Kisdednek, s vele a kereszténységnek: legyen már elég, ami elég. Fontosabb az Isten országában, a szellemi kincsekben való gazdagodás. Ez tesz inkább boldoggá. Így a Kisded által elindított program máshová helyezi a hangsúlyt: az ember akarjon csak több lenni, legyen benne innováció, dinamika, „huzat” – de az Isten országa kincsei felé. A szegény Kisded megbékíti az evilági szegénységünk felé: megbékíti a saját relatív szegénységem felé, meg tudok elégedni azzal, amit az életpályám, a tisztességes bérem ad. Sőt, Klaus Demmer moráleteológus szerint arra is képesek vagyunk, hogy egy szinttel szegényebben éljünk, mint amit az anyagi lehetőségeink megengednek. Minden keresztényt jellemeznie kell valamilyen fokú önkéntes szegénységnek. Továbbá a Kisded szegénysége megbékíti az olyan vezetők, kormányok felé is, akik, ha nem is perfektek a pénz igazságos elosztásában, de elősegítik a szellemi gazdagodást. Amikor szavazok, én nem csak a pénzelosztást, hanem a szellemi kincsek gazdagítását is mérlegre teszem. De mindezeket túl nem akarom feledni: a betlehemi Kisded evilágban szegény, de gazdag az Isten szellemi kincseiben. Bár evilági szegénysége meg tud békíteni evilági szegénységem felé, *de szellemi gazdagsága kifejezetten ösztökél, noszogat a szellemi kincsek felé. Krisztus a szellemi több felé nem hagy békén.*

Mikor olvastál egy igazán nehéz lelki könyvet? Milyen rendszerességgel olvasol verseket, hány verset tudsz fejből? Hol nyitsz ajtót-ablakot a szellemi kincseknek? Kik a szellemi elited, akiket hallgatsz, keresed az előadásait, prédikációikat? Mit tanulhatnál még?

3. A hatékony isteni minta

Jó kétezer éve töprengünk azon, miért is egy újszülött gyermek képében érkezett hozzánk a Messiás. Igazi kihívás ez az emberi értelem számára. Jobbnál jobb megközelítések próbálnak lehívni egy értelemfoszlányt a kimeríthetetlen misztériumból. Egyet én is mutatok.

A megfejtéshez két szálon induljunk el: történelmi és személyes szálon. Ha történelmileg visszanezünk az ószövetségi eseményekre azt látjuk: *Isten előbb gyöngéden megszeretgeti a választott népet, megóvja és kihozza őket Egyiptomból – s aztán ad nekik Törvényt, Tízparancsot.* Ezek a törvények jó nehezek, hiszen el kell különülni a többi néptől, meg kell tartani az Istenre és a felebarátra vonatkozó erkölcsi törvényeket, végső soron a szentség magaslatára hívja meg őket. Ám előbb a kegyelmes odafordulás, aztán a kemény teljesítmény. Akit előbb gyöngéden megszeretgetnek, az lesz képes nagy teljesítményre. Nem fordítva teszi: nem előbb ad követelményt, s ha majd teljesítenek, akkor válhatnak méltóvá Isten kegyelmes odafordulására. Istennél a képlet nem az, hogy előbb „kegyelem nélkül” teljesítsünk, s majd aztán érdemelhetjük ki a kegyelmet (ami szinte önmegváltás...), hanem megelőző, elébe siető kegyelmet ad (*gratia praeveniens*), s aztán hív jó nehéz útra: „legyetek szentek”. A karácsonyi gyermek személyében is Isten előbb közénk jön, hogy majd jobbak legyünk. Nem az a képlet: „ha elég jók lesztek, akkor majd közétek megyek”, hanem fordítva. Persze majd ez a Gyermek felnőve majd mond jó nehéz törvényeket, majd előad az ószövetségit felülmúló igényességet (pl. szeressétek ellenségeiteket, nincs válás), de ezt nem azzal éri el, hogy még keményebb önmegtagadást, aszkézist vár el tőlünk, hanem előbb többet ad. Önmagát. *Az újszövetségi Krisztus valóban többre hív, de többet is ad.* Így az ószövetségben már bevált képletet látjuk újra érvényesülni: előbb az elfogadó, a gyöngéden megszerető odafordulás – aztán a magas szintű törvény, elvárás, követelmény. Az újszövetségi Krisztus nem rigorózusabb, nem fundamentalistább, nem szigorúbb – hanem előbb többet ad, s ezért leszünk majd többre képesek.

Újra kell tehát tanulnunk, hogy *a szeretetnek két oldala van*: a gyöngéd, az elfogadó, az irgalmas, a megelőző szeretet – és az igényességre „sürgető”, a nagyobb igazságra meghívó, a teljesítményt is komolyan vevő kemény szeretet. Mindkettő szeretet és egymástól szétválaszthatatlanok! A karácsonyi Gyermeket nem szabad elvonatkoztatva nézni a felnőtt Krisztustól; a karácsonyi gyöngéd, meleg szeretetet nem szabad elvonatkoztatva nézni a Hegyi beszéd csúcsigényességét feltáró, s majd a keresztúton is elszántan szerető Krisztustól. Istenben mindkét szeretet jelen van, de a sorrend képlete fontos: előbb a gyöngéd odafordulás, megelőzés, nagyvonalúság, ingyenesség, ajándékozás – s aztán a teljesítményre, a megingathatatlan erkölcsre, az igényességre, az életszentségre való sürgetés. Ha ez a modell működik az Istennél, akkor a teremtett világánál is. *Érdemes ezt jól megszívlelni minden házastársnak, szülőnek, tanárnak, edzőnek, papnak, segítő szándékú embernek: előbb oda kell lépni a másik mellé, előbb megszeretgetni, előbb elfogadni – s majd innen indulhat egy emelkedés. Aki magas igényeket akar támasztani, az tudjon odalépni szeretettel a másik mellé,*

tudjon kedves lenni. S persze nem szabad feledni a szeretet másik oldalát sem: nem elég csak odalépni a másikhöz, „csak” elfogadni, tolerálni, tűrni, hanem a szeretet akarja őt emelni, tisztítani, noszogatni. Isten sem annyit tesz, hogy karácsonykor a Gyermek képében csak „elfogad” minket, nem megy percek múlva a mennyekbe – hanem majd fog tanítani, fog kihívásokat intézni hozzánk. Az odalépő, a másik mellé lépő szeretet akarja a fejlődést, a haladást, a tisztulást is. Ám az a véglet sem működik önmagában, nem lehet a „nagyobb igazságokra” meghívni a házastársunkat, a gyermekeinket, tanítványainkat, híveinket, dolgozóinkat hajszoló, elváró üzemmódban – nem lehet hajszolni gyöngédség, emberi gesztusok nélkül. Mindezt megszívlelve érthetjük meg, miért is tud jól működni egy házasság, gyerekevelés, munkatársi csapat, egyházi közösség, ill. miért nem. Mindenkinek, aki emberekkel dolgozik, gyerekeket nevel, aki vezető, aki lelki segítő, aki szeretne emelni a sorsokon, meg kell fontolnia az isteni képletet: előbb a gyöngéd odalépés, aztán a többre sürgetés. Előbb a gratia, aztán az etika. Előbb az ajándékozás, aztán az elvárás. Előbb az elfogadás, aztán a növekedés.

A másik szál, ahol elindulhatnunk a karácsonykor Gyermekként érkező Isten misztériuma felé, az a személyes szál. Egyszerűen idézzük fel: Mit vált ki belőlünk, amikor egy újszülöttet kézbe veszünk? *Amit egy újszülött kivált, azt akarja a karácsonyi Gyermek is kiváltani.* Gondoljunk csak bele: ha egy újszülött van a karjainkban, akkor az gyöngédséget vált ki belőlünk. Karjaink puhán ölelik át, önkéntelenül is mosolyra indulnak az ajkaink, arcunk levedli a világ felé mutatott keménységet, hangunk kedves tónusban szól. A Gyermek nem a logikánkat szólítja meg, hanem az érzelmi intelligenciánkat. A betlehemi Gyermek nem okosan tanít, hanem gyöngéden megérint minket. Karácsonykor mintha Isten kifejezetten nem „okos” akarna lenni, hanem gyöngéd. *Mintha kifejezetten az érzelmi intelligenciánkat szeretné fejleszteni, tisztítani, élővé tenni, a ráakódott rétegektől megszabadítani.* Nagy tévedés azt hinni, hogy az életünket csak az értelmi intelligencia vezeti, mintha csak okosnak és felvilágosultnak kellene lenni, s máris menne a családi, a munkahelyi, a politikai, az egyházi élet. Mintha az érzelmek csak sekélyes és szeszélyes hangulathullámok lennének, s az életünket a vaskos meggyőződések, racionális igazságok, intellektualizált hit vezetnék. Keveset tud magáról és a másik emberről, aki ezt hiszi. Az érzelmeknek valóban vannak szintjei: valóban vannak szeszélyes alkalmi hullámai, ám vannak mély vágyak, félelmek, vonzódások, tervek, gyűlöletek vagy éppen elementáris rajongások is bennünk. Ezek a mély érzelmek aztán irányíthatják az észet, olykor egészen tudattalanul. Sokszor látunk arra példát, hogy valakit nagyon mély (olykor befedett) érzelmek irányítanak, ám ő ezt „intellektualizálva” adja elő. Van egy mély sértettsége az egyháztól, s ő racionális istenellenes érveket dolgoz ki. Mélységesen vágyakozik valakire, s az eszével keresi megmagyarázni az odavezető (akár illegitim és erkölcstelen) utakat. Vagy kifejezetten tehetetlennek érzi magát az élethelyzetében, s ezért fog túl vehemensen politizálni. Nem találja a boldogságát, s kommentjeiben azért kell besározni mindent és mindenkit, hogy lám, mégiscsak rossz a világ, dagonyázhatok a boldogtalanságomban. Vagy éppen Istenre vágyik mélységesen, s érzelmektől túlfűtötten keresi ezotériában, filozófiákban, a természetben. A pszichológia alaptörvénye, hogy ahol ilyen érzelmi túlfűtöttség, túl sok indulat (gyűlölet vagy vonzalom),

túl éles racionalizálás és túlfűjt intellektualizálás van, ott a mély érzelmek és a ráció, ha úgy tetszik az érzelmi és az értelmi intelligencia harmóniáját kell újra tervezni.

Az isteni képlet ez: az élet egészéhez az értelmi és az érzelmi intelligencia is kell. Majd a felnőtt Krisztus megszólítja az értelmi intelligenciánkat: mond olyan példabeszédeket, melyeket 2000 éve boncolgatunk. Mond olyan erkölcsi nívót, hogy elkezdenek elsomfordálni a hallgatók, s megkérdézi tanítványait: „Ti is el akartok menni?” Majd alkalmaz olyan szimbólumokat, melyek misztériumát az ész tapogatózva járja körül a világ végezetéig. Majd mutat olyan keresztutat és végsőkéig elmenő szeretet, ami minden józan ész felülmúl. Szóval a felnőtt Krisztus majd megszólítja és meghívja az értelmi intelligenciánkat – ám előtte mintha az érzelmi intelligenciánkat akarná megérinteni. Ismét az isteni képlet: előbb gyöngédség, kedves érzelmek, karácsonyi meleg – aztán olyan tanítás, magatartás, szimbólumok, melyek megfeszítik az észet. *Az isteni képlet alapján azt mondjuk: ne sajnálja senki a világtól, a másik embertől, de önmagától sem a kedves érzelmeket.* Isten sem teszi. Igenis jól esnek a karácsonyi fények, a szépen terített asztal, a kedvesen becsomagolt ajándékok, az angyali énekek, a jószívű gesztusok. Karácsonykor mintha ránk (s főleg a hideg okosokra) szólna az Isten: adjatok több érzelmet, kedvességet egymásnak, s fogadjatok ezeket, mert mindenkinek jól esik – s majd meglátjátok, jobban fog menni az együttműködés. Mindeközben persze nem feledkezhetünk meg róla, hogy mindezen gyöngéd szeretetnek a forrása a Kiseded, előbb ő ad nekünk, s azt adjuk át egymásnak.

Bölcs az Isten. Érdeemes az Ő mintáját utánozni. A keleti atyák bőségesen írnak „Isten utánzásáról”: az istenképiségünk ad kegyelemi alapot ahhoz, hogy valóban tudjuk utánozni az isteni ősmintát. Így, ha szemléljük a betlehemi Gyermeket a jászolban, akkor lássuk a felnőttként tanító és a kereszthordozó Krisztust is. Próbáljuk meg észlelni a felénk áradó gyöngéd szeretetet, hogy majd az elfogadás és a bizalom jó érzelmi alapjain nagyobb igazságokra és erkölcsi nívóra tudjon sürgetni. Érezzük meg az elfogadó „mellénk lépést”, hogy valódi bűnbánatra és feltámadásra tudjon hívni. Engedjük meg az érzelmi intelligenciánk tiszta megérintését, hogy majd jó alapjai legyenek az értelmi intelligencia megfeszítésének. Mindazt, amit kapunk a jászolnál és a keresztnél, azt adjuk át szeretteinknek, munkatársainknak, felebarátainknak – s lám, fog működni. Az isteni minta az embertársi kapcsolatokban is működik.